

Jordi Casanova i Roca

**PETITA HISTÒRIA
DELS HUMANS**

**La ciència d'avui ens ajuda
a veure'ns com som**

La Campana

A la Rosa, en Pau, en Ferran i l'Anna

1a edició: març de 2009

© Jordi Casanova, 2009

© Edicions La Campana

Muntaner 248, 1r 2a

08021 Barcelona

Tel.: 93 453 16 65 / Fax: 93 451 89 18

Disseny coberta: Zink comunicació

Foto coberta: Getty Images

ISBN: 978-84-96735-31-6

Dipòsit legal: B. 14.755 - 2009

Fotocomposició: EdiGestió (Barcelona)

Imprès a Romanyà/Valls. Capellades (Barcelona)

PRÒLEG

Benvolgut lector,

¿Quines implicacions tenen els nous coneixements científics en la nostra manera de veure'ns com a éssers humans? Com que sóc biòleg, no és estranya la trobada o sobretaula on acabem discutint sobre les darreres descobertes científiques i les seves conseqüències. Ara fa un temps, i coincidint amb un període de convalescència, un amic em va suggerir que m'animés a posar aquestes reflexions per escrit, i finalment ho he fet. Segurament tenia raó quan em va dir que en escriure hauria d'intentar posar ordre a algunes d'aquestes reflexions. D'altra banda serà també una bona manera d'anticipar nous debats...

No pretenc que, del coneixement científic, pugui derivar-se'n automàticament una determinada concepció de l'home o una filosofia. Sí que crec, però, que la nostra visió de l'home i la nostra manera de pensar ha d'incorporar el que hem anat coneixent de la base, diguem-ne, material i biològica de l'home.

Vaig llegir una vegada que els nostres pensaments necessiten sempre els pensaments dels altres, malgrat que molta gent no en sigui conscient. Vaig trobar que era una manera encertada de dir que tot pensament, per trencador que sigui, parteix de pensaments generats amb anterioritat, ni que sigui per negar-los o, més aviat, per superar-los. Em sembla que tots, d'una manera o altra, tenim l'experiència de com les nostres idees o posicions inicials han quedat matisades, de fet enriquides, després d'haver-les confrontat amb altres en una discussió oberta; sempre, és clar, que no es tracti d'allò que tan gràficament es defineix com a diàleg de sords. En la meua recerca científica, poques experiències han estat tan apassionants com quan he arribat a conclusions noves tot discutint amb algun com-

pany de feina, avançant, pas a pas, a partir de les aportacions de cadascú, en una espècie de partida de ping-pong intel·lectual (teva, meva, teva, meva).

Així, per descomptat, les reflexions d'aquest petit llibre també necessiten l'ajuda dels pensaments dels altres. Tractaré d'assenyalar algunes de les dades que la ciència, ara i aquí, amb les seves potencialitats i limitacions, ens aporta. I tractaré de presentar les possibles implicacions que per a mi tenen aquests coneixements. De les mateixes dades, altres persones potser en trauran unes conclusions diferents. Però, com a mínim, crec que aquests coneixements marquen un nou terreny de joc comú on poder plantejar i discutir aquestes qüestions. De fet, estic convençut que la influència del coneixement en la nostra manera de veure'ns ha estat una constant dels éssers humans i suposo que del que es tracta és d'intentar anar actualitzant, a cada moment, aquesta mirada sobre l'home.

EXISTIR O EL JOC DE LES PROBABILITATS

Donem per fet la sorprenent excepcionalitat de la nostra pròpia realitat. Sortim de casa i al carrer ens trobem amb altres homes i dones, gent que coneixem bé o gent que veiem per primer cop. Més d'una vegada, potser, ens han cridat l'atenció les característiques d'alguna d'aquestes persones. Pot ser que fins i tot remarquem el fet extraordinari que, de tota la humanitat, només una persona en concret tingui un determinat conjunt de característiques. En definitiva, constatem en el dia a dia que cada persona és única. La biologia i la cultura ens han explicat a bastament les raons profundes d'aquesta singularitat, que, d'altra banda, ja fa temps que els éssers humans hem observat; com s'ha dit de manera prou gràfica, tots som iguals, tots som

diferents. En definitiva, cada ésser humà és una realitat única fruit dels seus gens i de la seva cultura, en una combinació que és pràcticament irrepètible.

Però, en qualsevol cas, tant si ens plantejem com si no la singularitat única dels nostres veïns, el que donem per fet és la seva existència. I no només ho donem per fet, sinó que ho trobem un esdeveniment absolutament natural, absolutament normal. Si una persona passa ara mateix pel meu costat, el que és normal és que existeixi. Doncs bé, més enllà de la singularitat d'aquesta persona en concret, el que vull recalcar és que és més sorprenent encara la seva mateixa existència. Adonem-nos de totes les circumstàncies que han hagut d'encadenar-se perquè cada ésser humà s'hagi generat; que, de tots els milions d'espermatozous produïts per un determinat home, un en concret hagi fecundat un òvul precís d'una dona; que, de tots els progenitors possibles, un home i una dona en particular s'hagin aparellat per fer possible aquesta fecundació, i que això s'hagi produït generació rere generació per arribar a aquesta parella de progenitors. Si ho calculéssim matemàticament, veuríem que

l'existència d'aquesta persona és realment sorprenent. I això, evidentment, no és només vàlid per a aquesta persona que ens acaba de passar pel costat, sinó també, i això encara ens afecta més, per a cada u de nosaltres, per a tu i per a mi.

Els humans que existim o que han existit som una ínfima part de tots els que haurien pogut existir, fins al punt de representar un tant per cent tan baix que en molts càlculs es podria no tenir en compte sense que influís significativament en el resultat final. Així, quantes vides s'haurien pogut viure d'homes i dones que mai no hauran nascut! Quantes obres d'autors que no han arribat a existir mai s'haurien pogut arribar a produir! La constatació rutinària que tenim cadascú de nosaltres de ser algú, d'un jo propi i diferent dels altres, es recolza en realitat en el resultat d'un procés extremadament improbable. La probabilitat d'existir de cadascú de nosaltres s'aproxima al zero!

I que cadascú existeixi vol dir que cadascú sigui com és, perquè si no fóssim com som senzillament no seríem. De vegades, sobretot en la infància, un

pot preguntar-se què hauria passat si hagués nascut d'uns altres pares. És un impossible: no series tu. Series un altre. Tu ets tu perquè ets així. D'això, ja en seguirem parlant més endavant.

El que voldria assenyalar ara és que el coneixement dels mecanismes que han fet possible la nostra existència individual per força ha d'influir, primer, en la manera com nosaltres mateixos ens considerem i, també, en la visió de l'home i del seu lloc en el món. I prefereixo, com a mínim per ara, parlar del seu lloc i no del seu paper en el món, perquè això últim representa atribuir-li unes connotacions que d'entrada crec que no podem donar per establertes. D'aquesta manera, doncs, la visió que tenim de l'ésser humà avui no pot ser la mateixa que en tenien els homes i les dones d'altres èpoques o d'uns quants anys enrere, sense anar més lluny. N'aniré donant exemples més endavant. Una altra cosa és que aquesta visió ens pugui agradar més o menys, ens pugui fer més o menys feliços. Intentem concretar què és el que sabem, quines són les dades de què disposem i mirem aleshores quina imatge n'obtenim, de l'ésser humà.

¿LA SEGURETAT I LA TRANQUIL·LITAT DE LA IGNORÀNCIA?

Així doncs, pot ser que els coneixements que ens aporta la ciència no ens acabin d'agradar. El conflicte entre una determinada visió prefixada de l'home i el que ens aporta la ciència no és nou. Ara bé –pensen alguns–, si aquests coneixements ens incomoden, ¿no seria fins i tot millor ignorar-los, renunciar a saber, i seguir actuant des d'aquesta ignorància? El temor d'anar massa lluny en els nostres coneixements, de no estar preparats per saber tant ni per gestionar aquest saber, tampoc és nou. Però també és veritat que l'actual acceleració en els avenços del coneixement ha incrementat la intensitat d'aquest temor. En gran part, la recança davant dels nous coneixements ve del perill de les seves aplicacions tecnològiques. En aquest sentit,

l'explosió de les primeres bombes atòmiques va posar negre sobre blanc el poder destructiu que la ciència havia posat a les mans dels homes.

Desgraciadament, les dues cares d'una mateixa moneda són inseparables: el mateix coneixement que ens dóna el poder de crear ens dóna el poder de destruir. La situació seria més fàcil, en teoria, si un determinat coneixement només pogués tenir aplicacions positives o negatives. Més encara, allò que és positiu per a algú pot ser negatiu per a algú altre i aquestes mateixes consideracions poden ser canviants en el temps. En definitiva, però, el cas és que bàsicament un mateix coneixement dóna lloc a aplicacions contraposades segons l'ús que se'n faci. Per tant, l'únic «remei» seria aquell que eliminés avançar en el coneixement. Però em temo que això és impossible, perquè el coneixement és fruit d'una característica molt humana, la curiositat. Ara bé, encara que fos possible, crec que tampoc seria desitjable. ¿Renunciar a ser humans per poder salvar-nos com a humans? Recordo una frase de Georges Köhler: «Sí, hem de controlar les aplicacions dels nostres

resultats. Però seguretat a canvi de coneixement, mai.» No sé si ens en sortirem (espero que sí), però en tot cas forma part del nostre bagatge com a humans.

Més inquietant encara és potser la incomoditat davant la ciència no tant pel que fa a les seves aplicacions com pel que fa al pur coneixement de nosaltres mateixos. Més enllà de la recança sobre l'aplicació de les tècniques d'enginyeria genètica, de clonació, o de cèl·lules mare embrionàries, ens neguiteja més la imatge que la genètica, i la biologia en general, ens retorna com un mirall, veure de què estem fets i, sobretot, com estem fets. Potser ens agradaria més que el pes de la genètica no condicionés tant algunes característiques dels éssers humans, per exemple, aquelles que configuren el nostre caràcter. Fins i tot a segons qui, que hi hagi una combinació de substàncies químiques a la base dels mecanismes que ens permeten pensar i sentir i estimar li pot semblar que «degrada» (menysvalora) aquestes característiques «espirituals» pròpies dels humans. També, doncs, des d'aquest punt de vista, crec que és pertinent adaptar la citació ante-

rior: conformisme o tranquil·litat a canvi d'ignorància, mai.

Perquè per molt diferent que sigui la imatge que obtinguem de nosaltres mateixos de la que teníem abans, per molt que els nous coneixements ens obliguin a repensar-nos, a reconèixer-nos, mai serem més lliures per no voler saber les circumstàncies que ens condicionen, mai serem més iguals entre nosaltres per voler ignorar les nostres diferències. I no només a nivell teòric, també en la pràctica: podrem afinar més el tret en les nostres actuacions, i en les nostres polítiques, si sabem com som i com responem davant els estímuls que rebem.